

DIRECCIÓ GENERAL DE PLANIFICACIÓ I ACCIÓ TERRITORIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

La Direcció General de Planificació i Acció Territorial forma part del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, i va ser creada l'any 1978 amb el nom de Direcció General de Política Territorial i Obres Públiques, el qual fou canviat per l'actual fa un parell d'anys.

L'estructura orgànica actual de la Direcció General es compon del Servei de Planificació Territorial i el d'Acció Comarcal, que tenen com a objectiu la recollida d'informació, l'anàlisi i interpretació territorial de la realitat catalana i la proposta d'actuacions a desenvolupar-hi. El Servei de Planificació Territorial, entre d'altres funcions, està redactant el *Pla Territorial General de Catalunya*, i el Servei d'Acció Comarcal (SAC), per la seva part, ha elaborat els *Plans Comarcals de Muntanya*, i a l'actualitat porta a terme diverses actuacions per a la dinamització i potenciació de les comarques i zones de muntanya.

La Direcció General de Planificació fou una de les primeres on es van contractar geògrafs amb la finalitat d'analitzar la realitat territorial de Catalunya. En el moment present un 38 % dels tècnics superiors que treballen als dos Serveis són geògrafs.

A continuació es ressenya la tasca que han realitzat i la que porten actualment a terme aquests dos Serveis.

Servei de Planificació Territorial

Cartografia i interpretació física del territori

L'Institut Cartogràfic de Catalunya ha digitalitzat i arxivat en suport magnètic el *Mapa militar de España E. 1:50 000* en 36 capes d'informació. Això ha permès l'extracció dels nivells de dades que en cada ocasió siguin útils, grafiades pel plòter de la Direcció: nuclis urbans, xarxes viàries, ferrocarrils, xarxes elèctriques, divisions administratives, rius i perfil litoral, etc. (amb l'excepció de l'altimetria, per la dificultat de digitalització).

S'ha obtingut un primer arxiu altimètric, amb equidistàncies de 50 m, model digital groller de la morfologia del territori. És en projecte l'obtenció d'altimetries més afinades, tals com la digitalització de les corbes de nivell del *Mapa militar de España E. 1:25 000*.

S'ha obtingut, digitalitzat i arxivat en suport magnètic, el vol de l'any 1987 de la Regió I a escala 1:5 000. Això ha permès sortides de plòter a escala 1:25 000, de gran precisió, per als estudis territorials.

Amb aquests elements s'està treballant per obtenir imatges morfològiques que il·lustrin les interpretacions

clàssiques del territori: el mosaic de Lluís Solé, el doble ventall de Pierre Vilar, etc.

Utilització física del territori

Ja des del 1980 la Direcció va organitzar el Sistema d'Informació Territorial (SIT), que emmagatzema, processa i analitza dades georeferenciades –vinculades a una localització específica–, amb la seva grandària i forma, amb malla UTM d'1 km² (120 000 elements), més la matriu de tractaments de dades.

Destaquem els arxius i mapes de geologia, d'unitats geomorfològiques (relleu, planes, barreres), de pendents, d'hipsometria, de conques hidrogràfiques, i, molt especialment, del *Mapa de cultivos y aprovechamientos* del Ministerio de Agricultura, que ha permès d'identificar i mesurar els usos agrícoles, forestals, d'infraestructures i urbans en els diversos territoris, regions i comarques.

El mesurament del procés d'urbanització real (ciutat existent) o potencial (plans d'urbanisme vigents) ha meregut una atenció continuada.

L'arxiu del SIT, de presència o absència de ciutat a la malla d'1 km² i 1/4 de km², s'ha complementat amb el mesurament directe sobre la cartografia militar i, més recentment, amb el mesurament per satèl·lit Landsat, primer, i per l'Spot, en curs, en col·laboració amb l'Institut Jaume Almera.

Paral·lelament, la DG d'Urbanisme va facilitant dades informatives dels Plans Generals vigents, amb la qual cosa serà possible configurar la imatge futura de la urbanització.

Estudi del factor humà

També des del 1980 la Direcció ha organitzat l'Arxiu de Dades Municipals (ADM), avui dotat d'instruments

Sala de treball de la Direcció General de Planificació i Acció Territorial

(Foto: J. Ruiz)

informàtics potents. Emmagatzema sèries històriques i actuals de les variables que actuen sobre el territori i permet el tractament estadístic, la classificació i mapificació de cada una d'elles. Es destaca l'arxiu de dades demogràfiques, en col·laboració amb el Centre d'Estudis Demogràfics; l'arxiu de dades de mobilitat obligada, amb explotacions dels mercats de treball; l'arxiu del potencial econòmic del sistema de ciutats; els estudis sobre evolució de l'ocupació 1975-86, i sobre zones homogènies per l'estructura econòmica; els estudis propis de l'estructura urbana de Catalunya; l'arxiu de dades econòmiques (BBV i COCIN); l'arxiu de dades de transport de mercaderies per carreteres (font: 3a enquesta d'àmbit estatal) i la seva explotació des de l'òptica de Catalunya; i l'arxiu i explotació de les altes i baixes de residència com a indicador de les migracions (en curs).

Anàlisi teòrica de la planificació territorial

Paral·lelament a l'anàlisi empírica i estadística, s'ha reunit documentació teòrica sobre el camp de la planificació territorial: l'estudi de textos legislatius sobre planificació territorial (any 1981); l'anàlisi de la metodologia i contingut dels plans territorials de diverses regions europees (any 1983), actualitzat amb l'estudi de la política d'ordenació del territori en diverses euroregions; el camp teòric de la planificació territorial a Anglaterra; l'informe *The Changing Role of Regional Planning. A British Perspective*, per Chris Minay (Oxford); l'estudi en profunditat dels llibres *Urban Systems: Strategies for Regulation*, de L.S. Bourne i *Regional Economic Policy and its Analysis*, per Harvey Amstrong i Jim Taylor; i, també, les grans geografies de Catalunya.

Enquadrament històric

S'ha tractat d'enquadrar l'evolució de cada sèrie de variables amb les dades històriques fonamentals. Destaquen els estudis *Evolució territorial de Catalunya s. XVIII i El segle XIX*.

Compilació dels plans i projectes en curs i la seva incidència sobre el territori

Tasca que emmarca l'estudi econòmic i financer i el programa d'inversions del *Pla Territorial General* (en curs).

Tasques de planificació

Elaboració d'un primer model territorial de la Catalunya del segle XXI, directament sortit de la informació actual i dels objectius plantejats per la Llei 23/1983, de 21 de novembre, de Política Territorial.

Servei d'Acció Comarcal

Plans Comarcals de Muntanya

Des del seu inici el Servei ha tingut com a objectiu prioritari el coneixement i l'anàlisi de les comarques de Catalunya, i en aquesta línia es van confeccionar diversos

estudis sobre comarques deprimides. Posteriorment, el seu àmbit d'actuació es va concretar a les comarques de muntanya definides a la Llei de Muntanya (2/1983), i és dins d'aquest marc que s'han dut a terme els *Plans Comarcal de Muntanya* (PCM) com a instruments per al desenvolupament i aplicació de la política de muntanya. Els tres darrers Plans van ser aprovats l'octubre de 1990.

L'elaboració dels *Plans Comarcals de Muntanya* constava de tres fases. En l'inici es realitzava una enquesta pública a cada comarca de la qual tenien cura els respectius consells comarcals. A partir de la informació obtinguda i d'altra de complementària, el Servei d'Acció Comarcal efectuava els treballs de redacció dels projectes de PCM, els quals es concretaven en un document previ per a la reflexió i discussió amb els consells comarcals i els diferents organismes de la Generalitat (diagnosi i directius), en què se sintetitzaven els principals problemes detectats, i les línies genèriques a seguir pels programes d'actuació. La darrera fase correspon al projecte definitiu de Pla Comarcal, que es compon d'una diagnosi i d'uns programes d'actuació, els quals integren un pla d'inversions dels departaments de la Generalitat per a un període de 5 anys (1990-94 o 1991-95), que comporta l'aplicació d'un conjunt d'actuacions programades que han de servir per a articular la política de reequilibri territorial prevista per la Llei de Muntanya.

Pla Específic de l'Alta Garrotxa

El Parlament de Catalunya, amb la seva Resolució 75/111, va instar el Consell Executiu a preparar un Pla Específic per a l'àrea de l'Alta Garrotxa amb l'objectiu genèric de consolidar l'assentament humà existent i potenciar l'explotació dels seus recursos naturals sense que se'n derivi una degradació del medi, dotant-la dels serveis i infraestructures públiques necessàries. Per a la realització d'aquest Pla, el qual es troba en la seva fase final, s'està portant a terme, amb la col·laboració de la Direcció General de Medi Ambient, una acurada anàlisi territorial la qual permetrà assolir bàsicament, els objectius prefixats.

El Pla Específic de l'Alta Garrotxa es pot incloure dins el procés d'aplicació dels PCM, com també s'hi inclou el programa de dinamització econòmica a les comarques de muntanya.

Programa de dinamització econòmica

Amb la finalitat de recollir, canalitzar i impulsar les iniciatives de desenvolupament de les comarques i divulgar els programes d'actuació dels plans comarcals, així com els ajuts econòmics de l'Administració, es va iniciar el gener de 1990 una experiència pilot amb conveni amb els consells comarcals. L'Agent de Desenvolupament Local (ADL) és qui porta a terme el programa de dinamització des del consell comarcal. Per la seva part, el Servei d'Acció Comarcal dona un assessorament permanent a la tasca quotidiana dels agents. El Pallars Jussà i la Garrotxa són

les dues comarques on s'ha iniciat aquesta positiva experiència; en un futur proper es vol ampliar aquest programa a la resta de comarques de muntanya.

Malgrat no existeix encara el programa de dinamització a les altres comarques, s'han endegat en aquest camp diverses col·laboracions entre el SAC i els consells comarcals o altres entitats locals. Entre elles cal assenyalar el projecte de l'Àrea Comarcal de Turisme del Berguedà i la participació en un curs d'hostaleria rural al Pallars.

Actuacions directes a les comarques de muntanya

Les actuacions directes del SAC a les comarques de muntanya obeeixen al desenvolupament d'un dels programes continguts als PCM, la responsabilitat del qual recau sobre la DG de Planificació i Acció Territorial. L'acurat coneixement de la realitat territorial i socio-econòmica d'aquestes comarques, conjuntament amb la col·laboració dels consells comarcals respectius, permeten detectar quines són les necessitats principals a cobrir, que han de respondre a dues condicions bàsiques: beneficiar els petits nuclis i poblament disseminat i no sobrepassar el cost màxim de 10 milions de pessetes per comarca i any.

L'objectiu prioritari que s'han fixat les actuacions directes fa referència sobretot a la millora de les infraestructures existents i a la potenciació dels equipaments turístics.

La data d'inici de les actuacions és recent, el 1990 ha estat el primer any en què s'han projectat les intervencions. Entre les propostes d'actuació efectuades cal destacar el desenvolupament i racionalització de la xarxa de ràdio-comunicacions a la comarca del Solsonès i a la de l'Alt Urgell, els estudis de diagnosi territorial a l'Alta Garrotxa i a la riera de Merlès, al Berguedà, que es concretaran en algunes obres a curt termini, i la millora de la xarxa viària d'accés als nuclis en el Pallars Sobirà i el Ripollès. Des d'inicis de 1991, s'estan preparant actuacions per a la resta de comarques de muntanya.

Estudis de coneixement de les àrees de muntanya

Des de l'inici, el SAC ha realitzat diversos treballs de reconeixement territorial amb la finalitat d'estudiar les comarques, alhora que ha encarregat diagnosis territorials i socio-econòmiques a diversos consultors externs amb la finalitat de complementar els seus propis coneixements. Entre els experts contractats sempre s'ha tingut en compte el col·lectiu dels geògrafs que han realitzat una bona part dels estudis externs. Respecte als treballs de realització interna, a més dels assenyalats als altres apartats, cal

mentonar el XARCOM, que és un paquet informàtic adreçat a la priorització de les actuacions de millora i creació de xarxa viària.

De la diversitat de treballs realitzats per professionals de fora del SAC cal destacar els anomenats estudis horitzontals, previs als plans comarcals de muntanya i dels quals en formen part, que abastaven diverses temàtiques que comprenen des dels aspectes cartogràfics i de medi físic fins als demogràfics.

A més dels anteriors, s'han encomanat altres estudis externs encaminats a obtenir un coneixement més bo de la problemàtica de les àrees de muntanya. En aquest sentit podem anomenar els estudis acabats entre 1989 i 1990, i aquells que estan en curs d'execució. Entre els primers cal anomenar el que tracta de la indústria tradicional a les comarques de muntanya, que planteja possibilitats d'aprofitament de la indústria pirinenca; el termalisme pirinenc, que estima les repercussions territorials de les manifestacions termals i proposa actuacions per a potenciar-les; i la revitalització dels nuclis abandonats o en perill d'abandonament de les comarques de muntanya, que facilita un acurat coneixement de la situació en què es troben actualment els nuclis rurals petits i de les seves possibilitats futures de recuperació. Respecte als que s'estan actualment elaborant, destaquen el que analitza l'embassament de Sant Antoni, al Pallars, que té com a objectiu bàsic les possibilitats d'utilització integral de l'embassament i del seu àmbit d'influència, a partir del potencial dels recursos turístics, d'oci i naturals de la zona. Així mateix, l'estudi comparatiu de les polítiques de millora i defensa de les àrees de muntanya que es porten a terme a altres estats europeus.

També cal esmentar l'inici proper de diagnosis territorials, socials i econòmiques de les anomenades zones de muntanya constituïdes per municipis definits com a tals a partir de la Llei d'Alta Muntanya (2/1983) i dels Decrets 348/1984, 329/1985, 327/1989, 328/1989 i 216/1990. Aquestes diagnosis tenen com a objectiu fonamental el coneixement d'aquestes zones, i la naturalesa i quantificació de les pròpies necessitats, especificant les principals actuacions que caldria dur a terme a cada zona.

Tal com s'ha exposat als apartats anteriors, la DG de Planificació i Acció Territorial té com a objectiu fonamental el coneixement i la interpretació del territori català, i en aquesta tasca els geògrafs hi juguen un paper protagonista, com també tots els altres professionals que s'han especialitzat en anàlisi territorial.